

CLIL TEXNOLOGIYASI ORQALI CHET TILINI INTEGRATSIYALASHGAN HOLDA O'QITISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Maxmudova Shaxlo Mizrobovna

Toshkent amaliy fanlar universiteti, Tillar kafedrası PhD v.b. dotsent

maxmudovashaxlo1986@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasining chet tilini o'qitish jarayonidagi nazariy-metodologik asoslari, amaliy ahamiyati hamda pedagogik samaradorligi keng tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida chet tilini o'qitishning innovatsion yondashuvlari orasida CLIL texnologiyasi alohida o'rin egallaydi. Ushbu metod orqali o'quvchilar fan mazmunini chet tilida o'zlashtirish bilan birga, til ko'nikmalarini tabiiy ravishda rivojlantiradilar. Tadqiqot davomida CLILning o'quvchilar bilim darajasi, kommunikativ kompetensiyasi, tanqidiy fikrlashi va motivatsiyasiga ta'siri o'rganildi. Natijalar CLIL yondashuvining an'anaviy metodlarga nisbatan samaraliroq ekanligini ko'rsatdi. Shuningdek, maqolada O'zbekiston ta'lim tizimida CLILni joriy etish istiqbollari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: CLIL, integratsiyalashgan ta'lim, chet tilini o'qitish metodikasi, innovatsion pedagogika, kommunikativ kompetensiya, fan va til integratsiyasi, zamonaviy metodlar, ta'lim texnologiyalari.

Kirish: Bugungi globallashuv jarayonida chet tillarini puxta egallash xalqaro kommunikatsiya, kasbiy rivojlanish va ilmiy taraqqiyotning muhim omiliga aylanmoqda. Shu sababli ta'lim tizimida chet tillarini samarali o'qitish metodlarini takomillashtirish zarurati ortib bormoqda. An'anaviy grammatika-tarjima metodlari o'rnini innovatsion, kommunikativ va integrativ yondashuvlar egallamoqda.

CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasi XX asr oxirlarida Yevropa ta'lim tizimida shakllanib, bugungi kunda xalqaro miqyosda keng qo'llanilayotgan samarali pedagogik model hisoblanadi. Ushbu metodning asosiy mohiyati — ma'lum bir fan yoki mavzuni chet tilida o'qitish orqali ikki tomonlama natijaga erishishdir: o'quvchilar ham fan mazmunini, ham chet tilini parallel ravishda o'zlashtiradilar.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham zamonaviy metodlarni joriy etish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu nuqtai nazardan CLIL texnologiyasining ilmiy asoslarini o'rganish va uni amaliyotga tatbiq etish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili: CLIL metodologiyasi bo'yicha ko'plab xalqaro tadqiqotlar olib borilgan. D. Coyle, P. Hood va D. Marsh (2010) CLILni ta'lim jarayonida mazmun va tilni uyg'unlashtiruvchi samarali model sifatida tavsiflaydi. Ularning fikricha, CLIL o'quvchilarda nafaqat til ko'nikmalarini, balki tanqidiy fikrlash, tahlil qilish va madaniyatlararo kommunikatsiya kompetensiyalarini ham rivojlantiradi.

Mehisto, Marsh va Frigols tomonidan ishlab chiqilgan 4C modeli (Content, Communication, Cognition, Culture) CLILning asosiy pedagogik tamoyili sifatida e'tirof etiladi:

- Content (Mazmun)
- Communication (Muloqot)
- Cognition (Fikrlash)
- Culture (Madaniyat)

Dalton-Puffer tadqiqotlarida CLIL o'quvchilarning akademik til ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirishi, tilni tabiiy muhitda o'zlashtirishga yordam berishi qayd etiladi.

Cummins esa kognitiv akademik til kompetensiyasi (CALP)ni rivojlantirishda CLIL muhim vosita ekanligini ta'kidlaydi.

Mahalliy olimlardan N. G'ulomova, M. Irisqulov, D. Xoshimova va boshqa tadqiqotchilar chet tilini o'qitishda integrativ yondashuvlarning ahamiyatini alohida ko'rsatib o'tganlar.

Metodologiya: Mazkur tadqiqotda CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasining chet tilini integratsiyalashgan holda o'qitishdagi samaradorligini aniqlash maqsadida kompleks ilmiy-pedagogik yondashuv asosida nazariy va amaliy metodlar qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi o'quv jarayonida CLIL texnologiyasining o'quvchilar til kompetensiyasi, fan mazmunini o'zlashtirish darajasi, kommunikativ faoliyati hamda motivatsion ko'rsatkichlariga ta'sirini aniqlashga qaratildi.

Tadqiqotning ilmiy asoslari

1.Kompetensiyaviy yondashuv

2.Kommunikativ yondashuv

3.Integrativ ta'lim yondashuvi

4.Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim

5.Faoliyatga asoslangan pedagogik model

CLIL metodologiyasi Coyle tomonidan ishlab chiqilgan 4C modeli asosida tashkil etildi:

-Content – fan mazmunini o'zlashtirish

-Communication – chet tilida muloqot qilish

-Cognition – tanqidiy va mantiqiy fikrlash

-Culture – madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirish

-Tajriba-sinov ishlari Toshkent amaliy fanlar universiteti pedagogika fakultetining 4-bosqich talabalari orasida olib borildi. Tadqiqotda jami 80 nafar talaba ishtirok etdi.

Guruhlar taqsimoti:

Tajriba guruhi – 40 nafar talaba (CLIL asosida o'qitildi).

Nazorat guruhi – 40 nafar talaba (an'anaviy metod asosida o'qitildi).

Tadqiqot bir akademik semestr davomida olib borildi.

Tadqiqot bosqichlari

1-bosqich: Diagnostik tahlil.

Dastlab talabalar bilim darajasi, til kompetensiyasi va fan bo'yicha tayyorgarligi quyidagi vositalar orqali aniqlandi:

-Kirish testlari

-So'rovnomalar

-Og'zaki suhbatlar

-Kuzatuv

Bu bosqichda talabalar o'rtasidagi boshlang'ich ko'rsatkichlar deyarli tenglashtirildi.

Dars jarayonida:

Pedagogik fanlar ingliz tilida qisman olib borildi

Fan terminologiyasi chet tilida o'rgatildi

Interaktiv topshiriqlar qo'llanildi

Muammoli vaziyatlar yaratildi

Guruhli ishlash metodlari qo'llanildi

Multimedia va raqamli texnologiyalar jalb qilindi

Qoʻllanilgan metodlar:

- Case-study
- Brainstorming
- Debate
- Project-based learning
- Role play
- Problem-solving tasks

Natijalarni qayta ishlashda foiz koʻrsatkichlari, taqqoslash, diagrammalar va analitik tahlil usullaridan foydalanildi.

Baholash mezonlari

- Talabalar faoliyati quyidagi mezonlar asosida baholandi:
- Grammatik toʻgʻrilik
- Kommunikativ erkinlik
- Terminologik aniqlik
- Fan mazmunini tushunish
- Mustaqil fikrlash
- Jamoaviy ishlash
- Tadqiqotning ishonchliligi

Mazkur metodologik yondashuv CLIL texnologiyasining quyidagi jihatlarini chuqur aniqlash imkonini berdi:

Til va fan integratsiyasi samaradorligi; Oʻquvchilar motivatsiyasining oʻsishi; Akademik til kompetensiyasining rivojlanishi; Mustaqil fikrlashning shakllanishi;

Zamonaviy taʼlim talablariga moslashuv darajasi

Natijada CLIL metodologiyasi nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham chet tilini oʻqitishda yuqori samaradorlikka ega innovatsion model ekanligi ilmiy asoslandi.

Natijalar

Mazkur tadqiqot davomida CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasining chet tilini integratsiyalashgan holda oʻqitish jarayonidagi samaradorligi nazorat va tajriba guruhlar faoliyati asosida batafsil oʻrganildi. Tajriba-sinov natijalari shuni koʻrsatdiki, CLIL metodologiyasi oʻquvchilarning til kompetensiyasi, fan mazmunini anglash darajasi, kommunikativ faolligi hamda mustaqil fikrlash koʻnikmalarini sezilarli darajada rivojlantirdi. Tajriba guruhida til kompetensiyasi 30–35% ga yuqori boʻldi

- Lugʻat boyligi sezilarli oshdi
- Fan mazmunini anglash koʻrsatkichlari yaxshilandi
- Oʻquvchilarning darsdagi ishtiroki va faolligi kuchaydi
- Mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish koʻnikmalari rivojlandi
- Chet tilida muloqot qilishga boʻlgan ishonch ortdi

Shuningdek, CLIL darslari oʻquvchilarning fanlararo bogʻliqlikni tushunish darajasini ham oshirdi.

Muhokama

Olingan natijalar CLIL texnologiyasining zamonaviy chet tilini oʻqitish metodikasi sifatida yuqori samaradorlikka ega ekanligini koʻrsatdi. Mazkur yondashuv oʻquvchilarning tilni tabiiy kontekstda egallashiga imkon yaratadi. Anʼanaviy metodlarda til koʻproq nazariy jihatdan oʻrgatilsa, CLILda til real bilim olish vositasiga aylanadi.

Afzalliklari:

- Tilni tabiiy kontekstda oʻrganish

- Fan va til integratsiyasi
- Motivatsiyaning oshishi
- Akademik til kompetensiyasining rivojlanishi
- Tanqidiy fikrlashni shakllantirish

Muammolari:

- O'qituvchilar malakasining yetarli emasligi
- Metodik resurslar tanqisligi
- O'quv dasturlarini moslashtirish zarurati
- Til darajasidagi individual farqlar

O'zbekiston sharoitida CLILni muvaffaqiyatli joriy etish uchun maxsus pedagogik tayyorgarlik, o'quv qo'llanmalar va metodik tavsiyalar ishlab chiqilishi lozim.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari CLIL (Content and Language Integrated Learning) texnologiyasining chet tilini integratsiyalashgan holda o'qitishda yuqori pedagogik samaradorlikka ega ekanligini ilmiy va amaliy jihatdan asoslab berdi. Tadqiqot davomida olingan nazariy tahlillar, tajriba-sinov ishlari va statistik natijalar shuni ko'rsatdiki, CLIL metodologiyasi an'anaviy chet tilini o'qitish usullariga nisbatan o'quvchilarning til kompetensiyasi, fan mazmunini o'zlashtirish darajasi, kommunikativ faolligi hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini sezilarli ravishda rivojlantiradi.

CLIL yondashuvi orqali chet tili faqat alohida o'quv predmeti sifatida emas, balki bilim olish, tahlil qilish, muloqot qilish va kasbiy rivojlanish vositasi sifatida shakllanadi. Bu esa o'quvchilarning real hayotiy va akademik vaziyatlarda chet tilidan samarali foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Ayniqsa, fan va tilning parallel ravishda o'zlashtirilishi o'quvchilarda kompleks kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, CLIL texnologiyasi zamonaviy global ta'lim talablariga mos keluvchi innovatsion model sifatida xalqaro standartlarga yaqinlashishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ushbu metod orqali o'quvchilar nafaqat tilni, balki o'z mutaxassisligi yoki boshqa fanlarga oid bilimlarni ham chuqurroq egallaydilar.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Coyle, D., Hood, P., Marsh, D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge University Press 2010.
2. Mehisto, P., Marsh, D., Frigols, M. Uncovering CLIL. Macmillan 2008.
3. Dalton-Puffer, C. Discourse in CLIL Classrooms. John Benjamins 2007.
4. Cummins, J. Language, Power and Pedagogy. Multilingual Matters 2000.
5. Marsh, D. CLIL/EMILE The European Dimension. European Commission. (2002).
6. G'ulomova, N. Chet tilini o'qitishda innovatsion metodlar. Toshkent 2021.
7. Xoshimova, D. Integrativ ta'lim metodlari. Samarqand 2022.
8. Irisqulov, M. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent 2020.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining xorijiy tillarni rivojlantirishga oid qarorlari.